ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Фіцик І.О.
асистент кафедри корекційної педагогіки та інклюзії
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти усі зусилля мають спрямовуватися на соціалізацію та інтеграцію дітей з порушеннями психофізичного розвитку. На сьогодні актуальним є вирішення проблеми корекції складного дефекту зору, що супроводжується порушеннями мовлення та іншими відхиленнями у психічному розвитку. В умовах сучасного розвитку інклюзивної освіти перед дошкільними закладами стоїть завдання пошуку найбільш оптимальних шляхів корекції мовленнєвих порушень у дітей з вадами зору. Проблема порушень мовлення у даної категорії дітей привертає до себе увагу як зарубіжних так і вітчизняних фахівців у галузі тифлопедагогіки, психології та логопедії, адже мовленнєві порушення у дітей з порушеннями зору трапляються частіше, ніж у дітей із нормальним зором.

Про наявність досліджень, присвячених вивченню закономірностей розвитку мовлення у дітей з порушеннями зору свідчить аналіз літературних джерел (Солнцева Л.І., Свиридюк Г.П., Ермаков В.П., Земцова М.І., Литвак О.Г., Якишин Г.Я, Федоренко С.В., Плаксіна Л.І., Синьова Є.П., Волкова Л.С.).

Дослідженнями вчених (Жильцова С.Л., Нємцов Н.А., Солнцева Л.І., Синьова Є.П., Волкова Л.С., Федоренко С.В. та інші) встановлено, що засвоєння мови та розвиток мовлення сліпих та слабозорих дітей відбувається, як і у дітей із нормальним зором, у процесі спілкування [1 с. 136]. Діти з порушеннями зору, а особливо незрячі потребують повноцінного оточення для всебічного розвитку і спілкування. Вади мовлення у дітей із порушеннями зору своєрідні за вираженістю, симптоматикою і структурою. У поєднанні із

зоровим дефектом вони призводять до непідготовленості дітей до навчання в школі, викликають відставання у формуванні мовленнєвих навичок і накопиченні мовних засобів, схильність до порушень писемного мовлення, низький рівень пізнавальної активності. Оскільки дошкільний вік є підготовчим етапом до навчання в школі це викликає необхідність цілеспрямованого логопедичного впливу в цілісній системі комплексної корекційної роботи з дітьми з вадами зору [2, с. 180].

Логопедична робота стосується усієї мовленнєвої системи в цілому, тому планується з урахуванням структури дефекту дитини з порушеннями зору, з опорою на збережені аналізатори. Перед педагогічним колективом дошкільних закладів поставлені відповідальні завдання, адже як відомо зміст шкільного навчання висуває певні вимоги до рівня розумового та мовленнєвого розвитку дитини її соціальної зрілості. Тому підготовка дітей до школи є складним комплексним завданням, що охоплює всі сфери життя дитини. Як відомо мовленнєва готовність дитини є важливим показником, від якого залежать подальші успіхи дитини у навчанні. Особливості розвитку даної категорії дітей обумовлені різними чинниками як біологічного так і соціального характеру.

Важливим аспектом корекційної роботи є максимально раннє виявлення дітей з порушеннями зору, рання діагностика та лікування, що у поєднанні з корекційно-педагогічною роботою можуть забезпечити високу ймовірність відновлення зору, а також попередження виникнення вторинних недоліків та супутніх порушень. Діагностика мовлення у спеціальних дошкільних закладах для дітей з вадами зору повинна мати комплексний, системний характер. У процесі обстеження визначається стан та рівень сформованості не тільки всіх рівнів мовлення, а й інших психічних функцій, від яких залежать можливості опанування дітьми основ грамоти, схильність до порушень писемного мовлення, розвиток моторики, координації, орієнтування в просторі, просодичний аспект мовлення. На початку навчального року визначаються

завдання спрямовані на корекцію мовленнєвих порушень, які вирішуються в ігровій, навчальній та трудовій діяльності.

У спеціальному дошкільному закладі традиційно здійснюються три основні напрямки роботи: організаційно-педагогічний, лікувально-відновлювальний та корекційно-виховний, які забезпечують не тільки можливість засвоєння дітьми загальноосвітньої програми, але й розвиток та охорону функцій зорового аналізатору, корекцію і компенсацію вторинних відхилень у розвитку [2, с. 182]. У роботі по цим напрямкам на кожного спеціаліста дошкільного закладу покладені свої, взаємозалежні та взаємообумовлені обов'язки.

Як уже зазначалося логопедична робота має відношення до усієї мовленнєвої системи в цілому: корекції та розвитку фонетико-фонематичної і лексико-граматичної сторони мовлення, розвиток зв'язного мовлення, на основі комплексного обстеження мовлення дітей із глибокими порушеннями зору. Логопедична робота з дітьми з порушеннями зору передбачає розвиток фонематичного слуху, навичок слухового аналізу та синтезу, корекцію дефектів звуковимови, починаючи з розвитку уміння сприймати і розрізняти мовленнєві звуки, поступово переходячи до складних форм звукового аналізу та синтезу.

Особливе значення у логопедичних заняттях відводиться роботі з уточнення, та розширення словникового запасу, передбачається відпрацювання правильного розуміння слів, правильної співвіднесеності слів із об'єктами дійсності, поглиблення уявлень і реальних знань дітей про оточуючий світ. Для пізнання предметів навколишньої дійсності дітям з вадами зору необхідне їх активне обстеження на дотик. Завдяки тактильним обстеженням ці діти сприймають форму, розміри, фактуру предметів, рельєфні зображення, порівнюючи предмети, вони швидше виділяють їхні особливості.

Накопичення словникового запасу і засвоєння граматичної будови мови сприяють розвитку зв'язного мовлення дітей з порушеннями зору. Цій

проблемі присвячене дослідження Покутнєвої С.О. Вона зазначає, що робота з розвитку зв’язного мовлення цієї категорії дітей має системний характер, а робота над оволодінням дітьми навичками і уміннями зв’язного розповідання іде поступово від діалогу до монологу. Діти засвоюють ознаки зв’язного тексту: відповідність темі, наявності визначеної структури і логіки викладання, набувають вмінь об’єднувати окремі висловлювання у зв’язні повідомлення. В процесі роботи над зв’язним текстом велика увага надається засобам виразності: логічному наголосу, темпу, ступеню голосності тощо. Важливим аспектом роботи з дітьми з порушеннями зору є формування навичок спілкування, необхідних для подальшої їх успішної соціалізації.

Під час логопедичної роботи зі слабозорими дітьми необхідним є використання їхнього залишкового зору, що збільшує швидкість сприймання. При цьому необхідного суворо дотримуватися умов нормального проходження зорової роботи. Враховуючи, що захворювання очей найчастіше мають комбінований характер, рекомендують освітленість робочого місця у 500-700 люкс. Відстань від очей до об’єкту, що розглядається, може коливатися від 25 до 30 см. Адаптація наочного матеріалу при роботі з дітьми з порушенням зору викликана необхідністю його чіткого і точного сприйняття дітьми і вимагає від педагога знання діагнозу захворювання і стану основних зорових функцій кожної дитини: гостроти зору, кольоросприймання, характеру зору [3, с. 68]. В зв’язку з цим для обстеження та проведення корекційних занять логопед повинен враховувати індивідуальні особливості і труднощі сприймання матеріалу кожною дитиною. Працюючи з дітьми з порушеннями зору, слід частіше використовувати вказівки для простеження об'єктів в повному обсязі (обводити його контур, частини), на заняттях використовувати додатковий матеріал: контур, силует, малюнок, дрібні картинки, іграшки, індивідуальні картки для слабозорих дітей. Під час знайомства з об'єктом рекомендується знижувати темп ведення заняття, оскільки дітям з порушеннями зору потрібно більше часу, ніж зрячим, для зорового сприймання, обдумування завдання, повторного розгляду. Демонструючи на заняттях наочний матеріал, необхідно

враховувати не тільки його доступність віку дітей але і доцільність роботи з ним в даний момент. Наочний матеріал має бути достатньо великим за розміром, його має бути добре видно за контуром, силуетом, кольором, має відповідати природним розмірам (будинок має бути більшим за людину; мишка меншою, ніж кіт; вишня менш, ніж помідор тощо).

Ефективність логопедичної роботи з дітьми з порушеннями зору залежить від реалізації логопедом індивідуального та диференційованого підходу до дітей, ретельної підготовки до занять та добору спеціальних розвиваючих методів роботи з урахуванням зорових можливостей кожної дитини. Важливого значення має комплексність та послідовність у логопедичній роботі, яка має охоплювати всі сторони пізнавальної та мовленнєвої діяльності дитини. За таких умов буде відбуватися розвиток мовлення, та одночасно мовлення буде мати компенсуюче значення у розвитку дитини з порушеннями зору.

Література:

1. Синьова Є.П. Тифлопсихологія: Підручник. – К.: Знання. 2008. – С. 136 – 138. (Вища освіта XXI століття).

2. Коломєєць Л.М. Логопедичний супровід дітей з порушеннями зору / Л.М. Коломєєць // Вісник Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія. / за ред. О.В.Гаврилова, В.І. Співака. – Вип. 5. – Кам’янець-Подільський: ПП Медобори - 2006, 2014. – С. 179 – 185.

3. Гребенюк Т.М., Сасіна І.О., Тімакова Ю.В. Медико-педагогічна корекція зорового сприймання у дошкільників з вадами зору: Навчальний посібник. – К. : Знання, 2005. – 147 с.